

ERGENLERLE PSİKOLOJİK DANIŞMA: BİR GÖZDEN GEÇİRME

İdil Eren KURT *
Songül Sonay GÜÇRAY **

Özet

Ergenlik döneminin kendine özgü özellikleri olması bakımından, ergenlerle psikolojik danışma, çocuklarla ve yetişkinlerle psikolojik danışmadan farklılık göstermektedir. Bu dönemin gelişimsel özelliklerinin uzmanlarca iyi bilinmesi, ergenlerle psikolojik danışmanın tamamen ayrı bir çalışma alanı olduğu düşünülüp, sürecin özelliklerinin incelenmesi, yapılan uygulamaları daha nitelikli kılacaktır. Bu çalışmada ergenlik dönemi gelişimsel özellikleri temel alınarak ergenlere yönelik yardım konusunda önemli bazı noktalara dikkat çekilmiştir. Ayrıca danışman davranışları üzerinde durulmuştur. Bu konuyu ele alan çalışmaların azlığı göz önüne alındığında, bu çalışmanın amacı, ergenlerle psikolojik danışma konusunda ilgili alan yazını inceleyerek, ergenlerle psikolojik danışma sürecinde bazı noktalara dikkat çekmek ve bu konuda bir bakış açısı oluşturmaktır.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, ergenlerle psikolojik danışma, ergenlerle grupla psikolojik danışma.

Abstract

Adolescence is the stage with specific characteristics; therefore, counselling with adolescents differs from counselling with children and adults. If practitioners have required knowledge about the developmental characteristics of this period, psychological counselling is considered as a completely individual study field and the aspects of the process is examined, practices will be much more qualified. In this study based on adolescence developmental characteristics point to some issues about psychological help to adolescents. Also elaborate counselor behaviours. Considering the small number of the studies dealing with this topic, the aim of this study is to examine the literature about counselling with adolescents and draw attention to certain points in the process of counselling with adolescents and to create a viewpoint in this respect .

Keywords: Puberty, counselling with adolescents, group counselling with adolescents.

Giriş

Latince “gelişen” anlamına gelen ergenlik terimi, fiziksel, hormonal ve psikososyal aşamalardan oluşur (Semerci, 2007; Ercan, Alikeşifoğlu ve Ercan, 2005). Bu aşamaların sağlıklı olarak atlatılması, gencin devam eden yaşamı için önemlidir. Ergenlik, çocukluk ve yetişkinlik arasındaki bir süreç; bağımlılıktan bağımsızlığa, özerkliğe, olgunluğa

---

* Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi, PDR ABD, ieturkoglu@cu.edu.tr

**Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, PDR ABD, songuc@cu.edu.tr

geçişir. Genç bu dönemde, ailenin bir parçası olmaktan akran gruplarının bir parçası olmaya ve bir yetişkin olarak ayaklarının üzerinde, tek başına durmaya başlar (Geldard ve Geldard, 2010). Bu dönemde fizyolojik, cinsel, duygusal, bilişsel değişimler; soyut düşüncenin gelişimi, benmerkezci düşüncenin hâkimiyeti, kimlik oluşturma, okul ve başarı baskıları, beklentiler (toplumun, ailenin, ergenin) ve aile ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi sık karşılaşılan problem alanlarıdır.

Kişinin ilgi alanlarının geliştiği ve yaşam sürecinde etkili olabilecek önemli kararların verildiği ergenlik, gelişimsel bir dönemdir. Bağımlılık-bağımsızlık, kabullenme-reddetme çatışmaları, kimlik krizi, güvenlik arayışı, uyum için zorlanma ve beğenilmeye duyulan ihtiyaçların hepsi bu dönemin parçalarıdır (Corey, 2012). Ergenlerin (14-17 yaş arası) %30'u, yüksek risk içeren davranış problemlerine sahiptirler. Yalnızlık, reddedilmişlik, kızgınlık, üzüntü, kaygı ve depresif duygu durumu ergenlikte sıklıkla gözlenen duygulardır. Bazıları boyun eğicidir, bazılarıysa saldırgan ve öfkelidir. Evde ve akranlarıyla ilişkilerinde zayıf kişilerarası ilişkiler nedeniyle problem yaşarlar (Delucia- Waack, Gerrity, Kalodner ve Riva, 2004). Stresli ve karmaşık olan bu dönemde duygusal ve fiziksel gelişim arasında bir ayrışma vardır. Ergenlerde sıklıkla karşılaşılan tablo, yetişkin bir vücudun içinde yeni dürtü ve duygularla isteksizce mücadele eden küçük bir çocuk olmasıdır (Kegerreis, 2006).

Ergenlik döneminin özellikleri bakımından çocukluktan ve yetişkinlikten ayrılıyor olması, ergenlerle iletişim kurulurken bu farklılıkların göz önünden bulundurulmasını gerektirmektedir. Ergenlere yönelik psikolojik danışma sürecinde de dikkate alınan kuram ve yaklaşımlar ile uygulanan beceri ve tekniklerin, onların söz konusu bu ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerektiği açıktır (Lines, 2006). Ergenlerle psikolojik danışma konusunda yapılan çalışmalar Levitt (1957) ile başlamıştır. Levitt, gençlik problemlerine yoğunlaşan 18 psikoterapi çalışmasını ele almış, psikoterapi hizmeti ile müdahale edilen ya da edilmeyen çocuk ve ergenlerin problemlerindeki değişimi incelemiştir. Bu çalışma ergenlerle psikolojik danışma konusunda dönüm noktası olmuştur. 1950'lerdeki çalışmalar içinde kesinlik bildiren bu çalışma sayesinde uygulamalar büyük değişim göstermiş ve gençlerle ilgili yapılan çalışmaların sayısı artmıştır (Silverman ve Hinshaw, 2008). Fakat yine de çocuklar ve ergenlerle psikoterapiye yönelik yapılan çalışmaların sayısı ve soruların çeşitliliği yetişkinlerle ilgili araştırmaların gerisinde kalmıştır (Kazdin, 1990).

Ergenlik dönemi, özellikleri bakımından farklı bir bakış açısını gerektirir. Ergenlerle çalışan psikolojik danışmanların temel olarak farklı bir danışan-danışman ilişkisi kurması, danışma sürecini, danışanın ergenlik dönemi özellik ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak yapılandırması, danışanla konuşmayı, iletişimi arttırıcı özel strateji ve becerileri kullanması gerekir (Geldard ve Geldard, 2010). Öncelikle ergenlere yapılacak müdahalelerde ebeveynler, öğretmenler ve diğer bazı yetişkinler söz sahibidir. Oysaki yetişkinler kendilerine danışman bulma, süreçteki hedeflerini belirleme, verilen hizmetin ödemesini yapma ve sürecin ne zaman sonlanacağı konusunda söz sahibidirler. Ergenler sürece danışan olarak katılırsalar da, bu her zaman bunu kendileri istediği için yaptıkları anlamına gelmez (Hawley ve Weisz, 2003).

Ergenlerle çalışan danışmanlar, yetişkinlerden farklı olarak, ergenin ebeveynlerinden, öğretmenlerinden gencin yaşamı ile ilgili bilgi alırlar. Danışanın problemleri ya da güçlü yönleri ile ilgili alınan bu bilgiler genellikle birbirleriyle çok tutarlı olmamaktadır. Ergenin kendini ifadesi ise, farkındalık düzeyi ve dili kullanma

becerisi ile sınırlanmaktadır. Ebeveynlerin ergenin yaşamı ile ilgili verdiği bilgiler ise, onların kendi yaşam streslerinden ya da farklı problemlerinden kaynaklı olarak ergeni farklı açılardan yeterince gözlemleyememeleri ile sınırlanmaktadır (Kazdin ve Weisz, 1998). Ebeveynlerin, ergenlik dönemindeki çocuklarının davranışları ve bunların nedenleri ile ilgili verdiği bilgiler, onların değerleri, standartları, alışkanlıkları ve kültürel olarak ait oldukları gruba ilişkin sosyal idealleri ile yönlenmektedir. Kısacası ergenlere psikolojik yardım, gencin yaşamındaki farklı bakış açılarına, hedeflere ve motivasyonlara sahip birçok yetişkinle ilişki içinde olmayı gerektirmektedir (Kazdin, 2013).

Bir yandan ergenlerle çalışan danışmanın ebeveynler ve diğer yetişkinlerle ilişki içinde olması gerekirken, diğer yandan da bu dönem, ergenler için 'özerklik gelişiminin en önemli olduğu yaşam dönemi'dir (Çok ve Özdemir, 2011). Curtis (1992), ergenlik dönemindeki gençlerin bağımsız olmak için daha fazla çabaladıklarını ve özerklik kazanmak, kimlik oluşturmak yolunda risk alma olasılıklarının da arttığını ifade etmiştir. Çocuklardan farklı olarak ergenler, kendi davranışlarında ve sosyal ilişkilerinde ailelerine daha az bağımlıdırlar. Aileleri ile ilişkileri, daha fazla özgürlük arayışına dönüşmektedir. Bu bağlamda ergenlik dönemindeki danışanlar, ailelerini danışma sürecine dahil etmemek isteyebilirler. Onların bu isteklerine saygı duyulmalıdır. Çünkü ailenin de sürece dâhil olması, onların gelişmekte olan bireyselliklerine gölge düşürebilir (Geldard ve Geldard, 2010). Fakat danışman, aileyi fiziksel olarak sürece dahil etmese de onlarla iletişim halinde olduğunu gence ifade etmelidir.

Ergen araştırmalarını içeren meta-analiz çalışmaları incelendiğinde, ortaya çıkan sonuçlardan biri, bireysel danışma için kullanılan tekniklerin etkilerinin birbirinden farklı olmadığıdır (Kazdin, 1994). Luborsky'ye (1988) göre ise, temel danışman becerilerinin, psikolojik danışma sonucu üzerindeki etkisi yüzde otuzdur. Kullanılan tekniklerin ise sonuç üzerindeki etkisi yüzde onbeştir (Akt. Bergin ve Garfield, 1994). Bu da diğer faktörlere göre temel danışma becerilerinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda süreçteki danışan-danışman ilişkisi ve danışmanın temel becerileri ergenle iletişim kurabilmek ve süreci sağlıklı şekilde devam ettirebilmek için önemlidir.

Ergenlerle Psikolojik Danışma Süreci

Marks-Mishne'e (1986) göre, ergenler, yardım alma konusunda genelde isteksizdirler. Aile ve arkadaşlardan yardım ve öneri almayı bir danışmandan yardım almaya tercih etmektedirler. Fakat aile ve arkadaşlarının çözebileceğinin ötesinde medikal, sosyal ve duygusal problemleri olabilmektedir (Freake, Barley ve Kent, 2007). Ayrıca arkadaşlarının ve ailelerinin, kendisini yargılaması ve sorununu anlattıktan sonra ailenin ona farklı davranması riski söz konusu olabilir (Fox ve Butler, 2007). Bununla beraber bazı gençler ise yardım alma ve ailelerini danışma sürecine dâhil etme konusunda isteklidirler. Bu kişiler için bireysel terapi ve aile terapisi seçenek olabilir (Marks-Mishne, 1986). Ergenlerle yapılan meta-analiz çalışmaları incelendiğinde, ortaya çıkan önemli bir sonuç, psikolojik yardımın ergene hiç müdahale etmeme durumuna göre daha etkili olduğudur (Brown, 1987; Akt. Bergin ve Garfield, 1994). Bu da ergenlerin ihtiyaç duyduğu durumlarda kendi haline bırakılması yerine profesyonel bir yardım alması için yönlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Eğer ergen,

profesyonel birinden yardım alma gibi olumlu bir deneyim yaşarsa, ihtiyaç duyduğu sürece bunu devam ettirmeyi de tercih etmektedir (Freake, Barley ve Kent, 2007).

Ergenler kendilerine çocukmuş gibi davranılmasından hoşlanmazlar. Bazı araştırmalar ergenlerin kendilerine yetişkinmiş gibi davranılmasını istediklerini ortaya koymuştur (Ginsburg, Winn, Rudy, Crawford ve Schwarz, 2002). Bazı ergenler ise kendilerine, ne çocuk, ne yetişkin gibi değil; kendi hakları olan gençler olarak davranılmasını istemektedirler (Freake, Barley ve Kent, 2007). Geldard ve Geldard'a göre (2010) fiziksel gelişime bakıldığında ergenlerin, çocuklara göre daha karmaşık bilişsel sürece ve gelişmiş düşünsel becerilere sahip oldukları görülmektedir ve artık çocuk olmadıklarını ifade etmek onlar için çok önemlidir. Bundan dolayı danışmanlar, ergenlerle çalışırken onların bilişsel gelişimine uygun müdahale teknikleri kullanmalıdırlar.

Ergenlerin danışmana gitmeme gerekçeleri, diğerlerinin kendisi ile ilgili ne düşüneceği yönündeki zihin okumalarıdır. Arkadaşlarının kendisinin "psikolojik sorunlu" olduğunu düşünmelerini istemeyen ergen, danışmana gitmek istemez (Freake, Barley ve Kent, 2007). Psikolojik yardım ihtiyacını genellikle "deli" ya da "zayıf" olma ile eş tutar. Eğer danışma alırsa, tanımadığı birine duygu ve düşüncelerini açarak yardıma ihtiyacı olan ve kişisel olarak yetersiz biri gibi görüneceğini düşünür (Sarf ve Lynch, 1999; Prior, 2012). Everall ve Paulson'a göre (2002) bu algılamının nedeni, ergenlerin danışma hakkındaki bilgilerini, genellikle arkadaşlarından ya da medya vasıtası ile edinmekte olmalarıdır. Bu yüzden, danışma ilişkisi genç danışanların kafasında, katı otoriter rollere bağımlı kalınan, yardım almak için gidenin "deli" olduğu, resmi bir ilişki şeklinde canlanır. Bu yüzden ergenler, danışma sürecine katılım ve süreci devam ettirmek için süreci tartışabilme ve anlayabilme bağlamında yapılandırılmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Ergenler yoğun kaygılı oldukları ve genellikle yanlış bilgi edindikleri için yapılandırma önemlidir.

Genç danışanlar, danışma sürecinde danışmanın uzmanlık rolünün vurgulandığı kesin bir güç ayrımı olduğunu düşünürler, bu da danışmanın gencin yaşamını değiştirecek önerilerde bulunacağı beklentisi ile sonuçlanır. Bu beklentiler ergenlerin danışmada kendilerine önemsiz ya da alt düzey bir varlık olarak muamele edileceğini düşünmelerine ve kaygı duymalarına yol açmaktadır (Everall ve Paulson, 2002; Freake, Barley ve Kent, 2007).

Yapılandırma sırasında danışma sürecinin açıklanması yeterli değildir; ayrıca danışmanın tavır ve davranışları ile süreci göstermesi ve açıklamanın yapılma biçimi de önemlidir (Everall ve Paulson, 2002). Katılımcılar, danışmanın hedefleri ve yapılacak işler ile ilgili yeterli bilgiyi elde edemediklerinde, süreç ve elde edebilecekleri kazanımlarla ilgili farklı beklentilere girebilirler.

Genç danışan, her bir oturumda ne üzerine konuşulacağı ve ne zaman sürecin sonlandırılacağı konusunda danışmanla beraber karar verme sorumluluğunun olduğunu bilmelidir. Geldard ve Geldard'a göre (2010) ergenler, yaşamlarının kontrolünü kazanmaya çalıştıkları için, danışmanın kendileri hakkında karar vermeye çalıştığını düşünürlerse, tekrar gelme ihtimalleri düşüktür. Bu yüzden ergenin kendisinin de süreçle ilgili sorumluluk aldığını hissetmesi için, karşılıklı anlaşarak ve karar verilerek kontrat oluşturulabilir (Kegerreis, 2006).

Westergaard'a göre (2013) 'güvenilirlik' yalnızca çevre anlamında ele alınmamalıdır. Genç danışanla danışmaya ilk başlarken her bir kural belirlenmeli,

ilişkinin sınırları çizilmeli, böylece danışanın bu şekilde de güvenliği sağlanmalıdır. Fiziksel olduğu kadar psikolojik sınırları da korumak önemlidir. Bu aynı zamanda acı verici duygularını açıklaması için de genç danışana psikolojik anlamda güvenli bir ortam sunmaktır.

Ergenler kendilerine zorluk çıkaran şeyler hakkında konuşmaktan kaçınırlar. Süreçle aktif olarak ilgilenmeleri gerektiğinde huzursuz olabilirler. Bu yüzden konuyu dağıtabilir, farklı şeylerden bahsedebilirler. Danışanlar süreçte konuyu dağıtmaya izinli olmalıdırlar. Böylece oturumdaki görüşmenin önemli konularından kaçmak yerine, genç geçici olarak oyalanır ve daha güvende hissettiğinde devam edebilir. Bu, sabırlı olmayı ve doğrudan ilgili görünmeyen bir konuşmayı dinlerken bile karşı tarafla ilgilenmeyi gerektirmektedir (Geldard ve Geldard, 2010). Freake, Barley ve Kent'e göre (2007) ergenler, danışmanlarla 'kolay konuşulduğunu', fakat sıklıkla konuşulan şeylerin rahatsız edici, garip ve utanç verici olabildiğini ifade etmektedirler. Özellikle kişisel ve cinsel problemleri konuşmanın rahatsız edici olduğu belirtilmektedir. Bu bakımdan genç danışanlar, zorlandıklarında ve problemle ilgili konuşmamayı tercih ettiklerinde, farklı şeylerden bahsetmeleri ve daha sonra konuya dönmeleri için onlara fırsat verilmelidir.

Westergaard'a göre (2013), danışma yapılan ortam, özellikle ergenler için önemlidir. Sıcak, konforlu, güvenli, aydınlık, temiz ve sakin bir yer, danışma için uygundur. Karşılama, huzurlu bir ortam, olumlu şeylerin önemsenmesi genç danışanların fark ettikleri şeylerdir. Sürekli aynı danışmanla görüşmek de ergenler için önemlidir (Surf ve Lynch, 1999; Everall ve Paulson, 2002). Ayrıca gençler, danışmanlarının gençlere ait konuşma tarzını kullanması yerine, onların iletişim stiline paralel bir şekilde konuşmalarını daha samimi bulmaktadır. Böylece danışman, hem yapmacık olmaktan uzak kalır, hem de genç danışanın anlattıklarını cesaretlendirebilir. Yapılan araştırmalara göre, ergenler, ilk anda ailelerinden ya da diğer yetişkinlerden ziyade, akranlarından yardım almayı tercih etmektedirler (Buhrmester ve Prager, 1995; Gibson-Cline, 1996; Surf ve Lynch, 1999; Turner, 1999, Akt. Geldard ve Geldard, 2010). Bu bulgu da ergenlerle çalışırken dilin ve samimiyetin önemini vurgulamaktadır.

Ergenler özerkliklerini kazanırken, diğerlerinin kendisini kontrol ettiği bir konumdan, kendilerinin daha fazla bağımsızlık ve sorumluluk aldığı bir konuma doğru geçme eğilimi gösterirler (Geldard ve Geldard, 2010). Kendilerini, eylemlerinin başlatıcısı olma yönünde güdüleyen, içsel bir gereksinimleri vardır. Özdemir ve Çok'a göre (2011) aileden kopma çabasının ergenlik dönemi için olağan olduğu görüşü artık yeterince araştırma bulgusu tarafından desteklenmemektedir. Bunun yerine ergenlerin aileleri ile duygusal ilişkilerine zarar vermeden de özerk olabilecekleri; özerklik ve ilişkiselliğin bir arada olabileceği ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996, 2000, 2007). Ergenler ailelerinden kopmaktansa, onlar tarafından 'birey' olarak kabul edilmeyi beklemektedirler. Ebeveynlerine yönelik olan bu beklentileri aynı zamanda diğer yetişkinlere de yöneliktir. Freake, Barley ve Kent (2007) ve Everall ve Paulson'a göre (2002) genç danışanlar, danışmanlarının kendilerine gerçek bir birey olarak davranmasını, işinin bir parçası olarak görmemesini isterler ve kendi doğrularına saygı gösterilmesinin önemini ifade ederler. Bireyleşmeleri ile bağlantılı olan 'saygı görme' konusunda çok duyarlıdırlar ve saygı eksikliği, danışmaya devam etmeme ile sonuçlanabilir.

Danışma süreci, ‘birey’ olmayı kabülle beraber genç danışana ‘karar verme’ hakkını da vermelidir. Danışma sürecine katılımı önemsenmeli ve ergenin sürecin sonuçlarıyla ilgili kişisel sorumluluk alma ihtiyacına izin verilmelidir (Geldard ve Geldard, 2010). Süreçte danışman ve genç danışan alınacak kararlarla ilgili konuşabilir ve ortak noktalarda buluşabilirler. Bu aynı zamanda eşitlikçi bir ilişkiye vurgu yapar.

Ergenin, kendisi ile danışman arasındaki eşitliğe dair algısının, danışma sürecine katılımı üzerinde çok etkili olduğu tespit edilmiştir. Küçümsenmemek ve sanki çocukmuş gibi muamele görmemek, ilişki içinde kendilerine eşit olarak davranılması, onları önemli hissettirir (Freake, Barley ve Kent, 2007). Eşitlikçi yaklaşım bu yüzden güven, saygı ve kabul temelinde güvenli bir çevrenin gelişimini kolaylaştırmaya yardımcı olur. Eşitlikçi danışmanın yönelimi, güveni geliştiren ve aşılmayı kolaylaştıran atmosferi güçlendirir ve saygı mesajını verir. Olumlu bir danışma ilişkisi yaşayan kişiler, kendilerini ve duygusal tecrübelerini açmak için yeterince güvende hissederler. Danışmanın açıklığı ve tarafsızlığı, danışma ilişkisinin gelişmesinde ve sürdürülmesinde önemli faktörler olarak belirlenmiştir (Everall ve Paulson, 2002; Dunne, Thompson ve Leitch, 2000).

Danışmanlar, genç danışanlarının gelişimsel ihtiyaçlarına, sürekli olarak her görüşmede duyarlı davranmalıdırlar. Devam eden gelişimsel ihtiyaçlara göre, ergenlerle çalışırken görülen asıl problem konuları güç ve bağımsızlıktır (Geldard ve Geldard, 2010). Yetişkinlerden farklı olarak ergenlerin cinsel kimliğini benimseyip buna uygun davranma, kişilik bağımsızlığını kazanma, arkadaşlık, önderlik, işbirliği yapma yeteneklerini edinmek, ilgi ve yeteneklerine yönelik bir mesleğe yönelmek, bu döneme özgü sorunlarla baş etmek, kimlik karmaşasına karşı benlik kimliğini geliştirmek gibi gelişimsel ödevleri vardır (Bakırcıoğlu, 2011). Ergenlerle çalışan danışmanların göz önünde bulundurmaları gereken önemli noktalardan biri ergenlerin gelişimsel ödevleridir.

Ergenler için, gizlilik ve kişiye özel bilgiler konuları da oldukça önemlidir. Danışmaya başladıktan sonra bile gizliliğin sınırları, ergenlerin bazıları tarafından anlaşılabilir. Bu durum süreci olumsuz etkileyebilir. Bu yüzden gizliliğin yapılandırma vurgulanması önemlidir. (Everall ve Paulson, 2002; Freake, Barley ve Kent, 2000). Gizlilikle ilgili konuşurken, gizliliğin sürdürülmesinin, yasal, etik ve profesyonel yükümlülüklerle bağlı olduğu da söylenmelidir. Ortaya çıkan bir taciz, intihar planı ya da başkalarına zarar verme planı varsa, danışmanın, genç danışanını (ya da tehlike altındaki diğerlerini) korumak için, danışanına ve diğerlerine gerekli bilgileri vermesi gerekebileceği ifade edilmelidir (Geldard ve Geldard, 2010). Genç danışan, anlattıklarının gizli kalacağını bildiğinde, sürecin devamı güvene dayalı bir şekilde kolaylaşmaktadır. Ayrıca, ergenlerin gizlilikle ilgili şüpheleri ortadan kalktığında, aksi durumlarda ifade etmekten çekinecekleri zor ya da kişisel konuları gündeme getirebilecek kadar güvende hissettiklerini ifade etmektedirler (Freake, Barley ve Kent, 2000; Everall ve Paulson, 2002; Geldard ve Geldard, 2010; Westergaard, 2013). Taylor, Adelman ve Kaser-Boyd (1986), ergenlerin, güveni, olumlu sonucun ortaya çıkmasına katkı sağlayan en önemli terapötik unsur olarak gördüklerini ifade etmektedirler.

Danışmanlar, genç danışanlarla çalışırken onlara inandıklarını söylerler. Süreçte danışanın hikâyesini tamamen kabul etmek ve doğruluğunu sorgulamamak önemlidir. Bununla beraber, hikâyede tutarsızlıklar varsa, onlara dikkat çekilmeli ve araştırılmalıdır (Geldard ve Geldard, 2010; Gordon, 2000). Pozitif bir terapötik ilişkide

danışmanın, danışanın saydamlığına inanıyor olması önemlidir. Genç danışan, danışmanı ile açık bir iletişime girdiği zaman ve kendine inanıldığını hissettiği zaman işbirliğine açık olur (Everall ve Paulson, 2002).

Gençlerin sıklıkla anlaşılmadıklarını ve yetişkinlerin onlara inanmadığını hissediyor oldukları iyi bilinmelidir. Eğer danışman da gencin anlattığı hikâyeye inanmadığına dair davranışlar sergiliyorsa, danışanın danışmana olan güveni azalacaktır. Ebeveynler ise sık sık ergen çocuklarının uygunsuz zamanlarda konuşmak istediklerini ve kişisel sorunlarla ilgili, sorulduğunda konuşmadıklarını, ama boyları ile ilgili yersiz olduğu halde konuşmak istediklerini ifade ederler. Bu gelişimsel olarak normal bir ergen davranışıdır, buna saygı duyulmalı ve fırsat verilmelidir (Geldard ve Geldard, 2010). Ergenlerle psikolojik danışma sürecine dair yapılan bir araştırmada, bir danışmanın ifadesi şöyledir: "İlişki her şeydir. Genç danışanlarımın söyledikleri hiçbir şey beni şoka uğratamaz. Bazen bana yalan söylüyorlar. Büyük yalanlar. Ama ben öyle de devam ederim, çünkü inanmamak benim işim değil ve eğer o buna inanıyorsa ben bunun üstesinden gelebilirim. Belki bana yeterince güvendiğinde doğruyu söyler" (Westergaard, 2013). Örnekteki danışmanın da desteklediği gibi danışmanlar söylenenlere inanmazlarsa, sabırlı olmazlarsa güvenilmez olurlar ve süreçte yol almaları mümkün olmaz.

Ergenler danışman ile olumlu bir ilişkiyi, danışmanın otantik, açık ve samimi bir ilgi gösterdiği algısı ile ilişkilendirirler. Her bir ergenin yaşamış olduğu zorluklara rağmen, kendini bir birey olarak ilgileniliyor ve kabul görüyor olarak hissetmesi, güven duyması ve derinlemesine açılması desteklenmelidir. Ergenlere göre, danışmanın duygusal olarak ulaşılabilir olması önemlidir (Everall ve Paulson, 2002). Ergenlerin yargılanmış, suçlanmış ya da eleştirilmiş hissetmemeleri çok önemlidir. Onlar için bazı konuları konuşmak, özellikle kişisel ve seksüel problemleri konuşmak rahatsız edici, garip ve utanç verici olsa da eğer kendilerini kabul edilmiş hissederlerse ve danışmanın samimiyetine inanırlarsa konuşmakta zorluk çekmezler (Freake, Barley ve Kent, 2007).

Olumlu bir danışma ilişkisinin, eşitlikçi bir temele, güven ve saygı duygusuna dayandığı görülmektedir ve bu sağlandığında, ergenler, diğer destek sistemleri ile yaşamadıkları bir anlayış ve özgürlük düzeyi yaşarlar. Ayrıca destek verici bir ortamın sağlanması, kişisel keşfi mümkün kılar. Bu, sürece dâhil olma yönünde başlangıçta göstermiş oldukları isteksizliğe rağmen, dinlendikleri, duyuldukları ve güvende oldukları hissi, onların yargılanmadan, duygusal açıdan etkileyici olan konuları ele almalarını mümkün kılar (Everall ve Paulson, 2002).

Ergenlerle Grupla Psikolojik Danışma

Daha önce de ifade edildiği gibi ergenin gelişim özelliklerinin göz önünde bulundurulması, psikolojik yardımın etkililiğini artırır. Ergenler ebeveynlerinden bağımsız olmak ve kendi kimliklerini kazanmak için mücadele içindedirler. Bu dönemde kişisel farkındalıkları ve empati yetenekleri gelişir; yakın ilişkilere ve arkadaşlıklara açık olurlar. Çocuklar çeşitli gruplar içinde sosyalleşmekte ve birbirlerinden öğrenmektedirler. Bu nedenle akranlar bir destek kaynağı olarak çok önem kazanır, ergenlerle çalışırken grupla psikolojik danışma yardım için önemli bir kaynaktır ve eşsiz bir öğrenme ortamı sağlamaktadır (Gazda, Ginter ve Horne, 2001; Sandoval, 2002)

Ergenler içinde buldukları dönemde ebeveynlerinden ayrılaşma ve özkimlik geliştirme mücadelesi içindedirler. Kişisel farkındalık ve empati yeni gelişmekte ve yakın ilişkilere, arkadaşlıklara izin vermektedir. Akranlar son derece önemli bir destek kaynağı olmaya başlarlar, bundan dolayı grupla psikolojik danışma önemli bir seçenek haline gelir. Ortak problemler, bunların evrensel olduğunu gösterir ve tartışmaya ve birçok rahatsız edici konu ile ilgili problemleri çözmeye izin verir. Bağımsızlık mücadelelerinde, sık sık otoriteye direnirler (Delucia- Waack, Gerrity, Kalodner ve Riva, 2004). Ergenler birbirlerine yardım etmede yetişkinlere göre daha avantajlıdır. Birbirlerinin problemlerini daha iyi anlarlar çünkü bilişel olarak birbirlerine yakındır. Grup üyeleri kendilerini ifade ederlerken tamamen özgür hissederler, çünkü bilirler ki gruptaki herkesin benzer duyguyu, düşünce ve davranış eğilimleri vardır (Egbochuku ve Aihie, 2009; Egbochuku ve Obiunu, 2006).

Yetişkinlerle ilişki dışında akranlarıyla iyileştirici bir kişilerarası deneyim, onların yaşamını biraz daha kolaylaştırabilir. Bu deneyimi en iyi, verimli bir grup çalışması sağlar (Delucia- Waack, Gerrity, Kalodner ve Riva, 2004). Grubun çeşitli psikolojik işlevleri vardır. Ergenin kendini tanımasına, normallik duygusu geliştirmesine yardımcı olması, yetişkinlerden bağımsız olduğu duygusunu vermesi, cinsel kimliğini kazanmasına destek olması v.b. etkileri nedeniyle grup yaşantısı önem kazanır.

Corey ve Corey'e göre (2006), ergen grupları, ergenlerin çelişkili duygularını anlamaları ve deneyimlemeleri için, bu mücadeleyi veren tek kişi olduklarını görmeleri, değiştirmeye karar verdikleri değerlerle ilgili açıkça sorular sorabilmeleri, akranlar ve yetişkinlerle nasıl iletişime geçileceğini öğrenmeleri, model oluşturan liderden bazı şeyler öğrenmeleri açısından uygundur. Ayrıca ergenlerin süreçte düşüncelerini keşfetmeleri, alternatif çözüm yolları üretmeleri ve kendi yaşamlarıyla ilgili kontrol duygusu kazanmaları da söz konusudur (Sandoval, 2002).

Grupla psikolojik danışmada, tartışmalar ve geribildirimlerin olması, benmerkezçiliğin kırılması, gerçekliğin test edilmesi önemli diğer kazanımlardandır. Akranlar genellikle yetişkinlere göre daha fazla inanılabilirlik sağlarlar. İyi yapılandırılmış bir grup, genç için, yetişkinlerden duyduğu zaman aldırmadığı ve akranlarından duyduğu zaman kendisine yeni fırsatlar sağlayan mesajları içerir. Hiç kimsenin kendisinininki gibi problemlerinin olmadığını ya da kendi ebeveynlerinin dünyanın en kötü ebeveynleri olduğunu düşünen ergenler için grup yaşantısı paha biçilmezdir (Sandoval, 2002).

Ergenlerle psikolojik danışmada sürecinde sonuçla ilgili ve grup süreciyle ilgili küçük bilgiler de önemlidir (Delucia- Waack, Gerrity, Kalodner ve Riva, 2004). Bireysel psikolojik danışmada da olduğu gibi ergenlerle yapılan grup çalışmalarında da ebeveynlerin sürece bir şekilde dahil edilmesi önemlidir. Reşit olmayan ergenlerler çalışırken, gruba üye seçimi aşamasında ailelerin haberdar edilmesi ve gruba katılım için ailelerin izninin alınması gerekir (Ritchie ve Huss, 200).

Grupla ilgili en önemli değişkenler, yaş, cinsiyet, problem ve grubun büyüklüğüdür. Gelişim uzmanlarına göre, aynı yaş grupları işlevseldir. Problemin türü, problemin ciddiyeti de grubun biçimlenişi ile ilgili bir diğer konudur. Birçok uygulamacı, eğer problemin özelliği grup sürecini kolaylaştırıyorsa, odaksal grupları tercih eder (boşanma, öfke yönetimi, şiddet) (Delucia- Waack, Gerrity, Kalodner ve Riva, 2004). Seansın süresi, yaşa, grubun türüne ve bağlama göre değişir. Ergenlerde

seans 90 dakikaya kadar sürebilir. Ergenlerden oluşan gruplar genelde kısa sürelidir, ortalama 10 seans sürer (Delucia- Waack, Gerrity, Kalodner ve Riva, 2004). Yetişkin gruplarından birçok terapötik etmen bilinmektedir. Fakat ergen gruplarıyla ve çocuk gruplarıyla ilgili araştırmalar kısıtlıdır. Shechtman, Bar El ve Hadar (1997) ve Yalom'a göre (1995), katarsis ve kişilerarası öğrenme grup üyelerinde en sık görülen etmenlerdir. Bir üçüncü etmende sosyalleşmedir. Sosyalleşme, ergenlerin gelişimsel ihtiyaçlarına dayanır (Delucia- Waack, Gerrity, Kalodner ve Riva, 2004). Destek aldığı akranları ile sosyalleşen ergenler samimi ilişkiler geliştirebilirler.

Sonuç

Ergenlik dönemi zorlu bir süreçtir ve bu dönemde bulunan gençler birçok farklı problem yaşamakta, sıklıkla da bu problemlerle nasıl başa çıkacakları konusunda çaresiz kalmaktadırlar. Ergenler için bir yetişkinden yardım almaktansa bir akranına danışmak daha kolay ve daha ulaşılabilir. Çünkü yetişkinlerin kendilerini anlamadığını düşünürler ve bu konuda bir uzmandan yardım alma konusunda da genellikle bir önyargıya sahiptirler. Bu bağlamda bu dönemdeki gençlerin ergenliği en az problemle atatabilmeleri için gerekli durumlarda psikolojik destek almak için yönlendirilmeleri gerekmektedir. Bu destek bireysel de olabilir, grupla da olabilir.

Ergenlerle psikolojik danışmada sürece başlarken yapılandırma özellikle önemlidir. Yapılandırma ergenin hem süreç hakkında bilgi edinmesini sağlar hem de önyargılarını yıkması konusunda yardımcı olur. Yapılandırmada ifade edilmesi gereken ilkelerden biri "gizlilik"tir. Gizlilik ergenler için önemli bir konudur. Çünkü genellikle kendileri ile ilgili problemler onlar için hem içinden çıkılması imkansızdır, hem sadece kendilerine aittir ve ebeveynlerin bilmemesi gerekir. Ergenlerle çalışırken önemli bir konu hem gizliliğin önemi hem de ailenin de sürece dahil edilmesidir. Ergenler henüz yetişkin değillerdir, bu yüzden mutlaka ebeveynler ile iletişim halinde olunmalı, onlardan zaman zaman bilgi alınmalı ve bilgi verilmedilir. Bunlar yapılırken, ergenin anlattıkları korunmalı ama bazı tehlikeli durumlarda (intihar, maddeyi kötüye kullanım v.b.) aile tamamen bilgilendirilmelidir.

Süreçte ergenin gelişimsel ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu dönemdeki gençlerin en önemli temalarının "birey olmak" olduğu bilinmeli, bu bağlamda onlara hem kendilerini özgürce ifade etme şansı hem de süreçle ilgili sorumluluk alma, karar verme hakkı verilmelidir. Ergenlerle çalışan uzmanlar danışmaların planlanmasında, süreçte gidilecek davranış değişikliklerinde v.b. bazı seçenekler üzerinde ergenle beraber karar verip onlara birey oldukları, karar verme konusunda söz sahibi oldukları mesajını verebilirler. Bu ergenlerin en çok ihtiyaç duydukları şeylerdir ve bu fırsatın onlara danışma sürecinde verilmesi, hem terapötik ilişkinin gelişmesi, hem de ergenin süreçte problemlerini ifade etmesi ve çözüm yolları geliştirmesi için önemli bir adım olacaktır. Bunlar yapılırken ergenlerin ilgililerinin dağınık olduğu ve dikkatlerinin az olduğu göz önünde bulundurulmalı, süreçte sabırlı olunmalıdır.

Ergenlerin uzman bir yetişkinden yardım almaları kadar uzman bir yetişkinin liderliğinde akranlarından oluşan bir gruptan yardım almaları da önemli faydalara sahiptir. Hatta bazı çalışmalar (Corey ve Corey, 2006; Delucia- Waack, Gerrity, Kalodner ve Riva, 2004), ergenlerin, grupla psikolojik danışmadan bireysel çalışmalara göre daha kısa sürede ve daha çok faydalandığını ifade etmektedir. Bunda en büyük pay

ergenlerin sahip oldukları problemlere sadece kendilerinin sahip olduklarını düşünmeleri yatar. Ergen gruplarında ergenler, diğer akranlarının da kendileri ile benzer problemlere sahip olduklarını görürler ve bu doğal süreç sağaltıcıdır. Bunun yanında ergenlerin yetişkinler tarafından anlaşılmadıklarını hissediyor olmaları, grupta kendilerini diğer ergenlerin içinde daha rahat ifade etmelerini sağlamaktadır. Akran gruplarının eğitsel değeri psikolojik yardım açısından özellikle önleyici çalışmalarda gözönünde bulundurulması gereken bir noktadır. Ergenler benmerkezci düşündükleri için yaşadıkları sorunları sadece kendileri yaşıyormuş gibi algılarlar, bu açıdan gruplar akranlarında benzer yaşantıları olduğunu görmeleri ve yalnız olmadıklarını fark etmelerinde de ergenlere yardımcı olur. Grupla psikolojik danışmaya katılan ergenler grupta yakın ilişkiler geliştirme fırsatı da geliştirir. Bu da onlar için önemli bir sosyal destek kaynağıdır. Ayrıca süreçte gruplarda verilen geribildirimler de ergenler için önemli ve günlük yaşamda edinilmesi zor kazanımlardandır.

Kıscası ergenlik dönemi özellikleri ve bu dönemdeki gencin ihtiyaçları göz önünde bulundurduğunda yapılan bireysel ve grupla psikolojik danışma hizmetleri ergenler için önemlidir. Bu dönemi az sorunla atlatan ergenler daha sağlıklı sosyal ilişkiler kurarlar, daha sağlıklı bir duygusal dünyaları olur, kendilerine yönelik daha gerçekçi algılara sahip olurlar v.b. Günümüz dünyasında gençler arasında şiddetin, madde kullanımlarının ve silah kullanımının ne kadar arttığı göz önünde bulundurulacak olursa, yetişkinler (ebeveynler, öğretmenler v.b.) ergenlerin davranışları konusunda daha duyarlı olmalı, birçok ergenin gelip yardım istemediğini ama buna ihtiyacı olduğunun bazen bir yetişkin tarafından değerlendirilmesi gerektiğini bilmeli ve gerekli durumlarda psikolojik destek alması konusunda onları yönlendirmelidir.

Bu araştırma kapsamında yapılan değerlendirme sonucunda uygulamalara yönelik bazı önerilerde bulunulabilir. Ortaokul ve liselerde çalışan okul psikolojik danışmanlarının, ergenlik dönemi ile ilgili, velilere, öğretmenlere ve yöneticilere yönelik bilgilendirici ve fikir verici seminerler vermesi, genç-yetişkin ilişkileri açısından faydalı olabilir. Bu tür seminerlerde ergenlik döneminin sadece fiziksel değişimlerden ibaret olmadığı özellikle vurgulanmalı, ergenlerin ne tür düşüncelere sahip olabildikleri, nasıl duygular yaşadıkları anlatılmalıdır. Ders programları içinde küçük grup çalışmalarına yer verilmesi ve daha çok öğrenciye bu yolla ulaşmanın ergenlere sağlayacağı yaralardan öğretmenlere söz edilmelidir. Ergenlik dönemindeki gençlerin aileleri ile ihtiyaç duyduklarında aile görüşmeleri yapmak da okullarda yapılabilecek uygulamalardandır. Ergenlerle yapılan grupla psikolojik danışmaların yanında ihtiyaç duyan velilerle de grup çalışmalarının yapılması uygulamaya yönelik verilebilecek geliştirici önerilerden biridir. Ayrıca gençlerin ergenlik dönemini sorunsuz ya da az sorunla atlattıklarına yardımcı olduğunda genç yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde de başka sıkıntıların üzerinden daha kolayca geldikleri görülmektedir. Bu yüzden bu gelişim döneminde ergene verilen psikolojik desteğin, aynı zamanda önleyici işlevinin olması beklenir. Son olarak okullarda danışmanların verecekleri hizmetin yanında danışmanlara verilecek hizmet de bir o kadar önemlidir. Hizmet içi eğitim kapsamında “rehber öğretmenler” e verilen eğitimler sürekli güncel olmalı, değişen dünya ve değişen ergenlik problemleri ile ilgili danışmanların kendilerini sürekli yenilemelerine yardımcı olmalıdır.

Kaynaklar

- Bakırcıoğlu, R. (2011). *Çocuk ve Ergende Ruh Sağlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bergin, A. E. & Garfield, S. L. (Eds.) (1994). *Handbook Of Psychotherapy And Behaviour Change*. 4th ed., New York:John Wiley and Sons.
- Ceyhun, A. G. ve Ceyhun, B. (2003). *Lise ve üniversite öğrencilerinde intihar olasılığının değerlendirilmesi*, Klinik Psikiyatri, 6, 217-224.
- Corey, M.S. & Corey, G. (2006). *Process And Practice Groups* (7th Edt.), California:Brooks/Cole Publication.
- Corey, G. (2012). *Theory And Practise Of Group Counselling* (8th Edt.), California:Brooks/Cole Publication.
- Curtis, S. (1992). Promoting health through a developmental analysis of adolescent risk behavior. *Journal of School Health*, c.9, s.62, s.s. 417-420.
- Delucia- Waack, J. L., Gerrity, D. A., Kalodner, C. R. & Riva, M. T. (2004). *Handbook Of Group Counselling An Psychotherapy*. London: Sage Publications.
- Doğru, N. ve Peker, R. (2004). Özsayı geliştirme programının lise dokuzuncu sınıf öğrencilerinin özsayı düzeylerine etkisi, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 315-32.
- Duran, Ö. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). Öfke kontrol programının 15-18 yaş arası ergenler üzerindeki etkililiğinin araştırılması, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 267-280.
- Elçin- Boyacıoğlu, N. ve Küçük, L. (2011). Ergenlikte mantık dışı inançlar sınav kaygısını nasıl etkiliyor?, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2, 40-45.
- Egbochuku, E.O & Obiunu, J.J. (2006). The effect of reciprocal peer counselling in the enhancement of self-concept among adolescents, *Education*, 3, 126, 504-511.
- Egbochuku, E.O & Aihie, N.O. (2009). Peer group counselling and school influence on adolescents' self-concept, *Journal of Instructional Psychology*, 36, 1-10.
- Ercan, O., Alikasıfoğlu, M. ve Ercan, G. (2005). Adolesan Sağlığı. *İstanbul Üniversitesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum dizisi*, 43, 7-23.
- Everall, R. D. & Paulson, B. L. (2002). The therapeutic alliance: Adolescent perspectives, *Counselling and Psychotherapy Research*, 2, 78-87.
- Freake, H., Barley, V. & Kent, G. (2007). Adolescents' views of helping professionals: A review of the literature, *Journal of Adolescence*, 30, 639-653.
- Gazda, G., Ginter, E. & Horne, A. (2001). *Group Counseling And Group Psychotherapy: Theory And Application*. Langue:Anglais.
- Geldard, K. & Geldard, D. (2010). *Counselling Adolescents:The Proactive Approach For Young People*. London:SAGE Publications.
- Ginsburg, K., Winn, R., Rudy, B., Crawford, J., & Schwarz, D. (2002). How to reach sexual minority youth in the health care setting: The teens offer guidance. *Journal of Adolescent Health*, 31, 407-416.

- Gordon, P. (2000). Playing for time. A psychotherapist's experience of counselling Hamamcı, Z. (2003). Bilişsel davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş young people, *Psychodynamic Counselling*, 6, 339-357.
- Gould, M. S. & Kramer, A. R. (2001) Youth suicide prevention, *Suicide Life Threatening Behaviour*, 3, 6-31.
- Güney, M. (1998). Ergenlik dönemi depresyonları, *Psikiyatri Dünyası*, 2, 41-44.
- psikodramanın temel inançlar üzerine etkisi, *Türk psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 19, 7-13.
- Hawley, K. M. & Weisz, J. R. (2003). Child, parent and therapist (dis)agreement on target problems in outpatient therapy: The therapist's dilemma and its implications. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1, 71, 62-70.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, 36-44.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, Self, And Human Development Across Cultures, Theory And Applications* (2nd ed.). London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kazdin, A. E., Bass, D.; Ayers, W. A. & Rodgers, A. (1990). Empirical and clinical focus of child and adolescent psychotherapy research, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 6, 58, 729-740.
- Kazdin, A. E. (1994). Psychotherapy For Children And Adolescents, In A. E. Bergin ve S. L. Garfield (Eds.), *Handbook of Psychotherapy and Behaviour Change*, (4th ed., 543-594), New York:John Wiley and Sons.
- Kazdin, A. E. & Weisz, J.R. (1998). Identifying and developing empirically supported child and adolescent treatments. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1, 66, 19-36.
- Kegerreis, S. (2006). Working with children and adolescents – Is specialist training necessary?, *Psychodynamic Practice*, 12(4), 403 – 418.
- King, R., Nurcombe, B., Bickman, L. (2003). Telephone counselling for adolescent suicide prevention: Changes in suicidality and mental state from beginning to end of a counselling session, *Suicide-Life Threatening Behaviour*, 33, 400-411.
- King, K.A. (2001). Developing a comprehensive school suicide prevention program, *Journal of School Health*, 71, 132-137.
- Lambert, M. (Eds.) (2013). *Bergin And Garfield's Handbook Of Psychotherapy And Behaviour Change* (6th Edt.). New York:John Wiley and Sons.
- Lansdale, P. L. C., Gunn, J. B., & Paikoff, R. L. (1991). Research and programs for adolescent mothers: Missing links and future promise, *Family Relations*, 40, 396-403.
- Lines, D. (2006). *Brief Counselling In Schools: Working With Young People From 11 To 18* (2nd Edt.). London: Sage Publications Ltd.
- Lyddon, W. J., Clay, A. L., & Sparks, C. L. (2001). Metaphor and changes in counseling, *Journal of Counseling and Development*, 3, 79, 269-274.
- Marks-Mishne, J. (1986). *Clinical Work With Adolescents*. New York: Free Press.
- Maner, F. (2001). Yeme bozuklukları, *Psikiyatri Dünyası*, 5, 30-139.
- Özdemir, Y. ve Çok, F. (2011). Ergenlikte özerklik gelişimi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4, 36, 152-164.

- Özgülven, H. D., Soykan, Ç. ve Haran, S. (2011). İntihar girişimlerinde sorun alanlar ve tetikleyiciler, *Kriz Dergisi*, 11, 13-24.
- Prior, S. (2012). Young people's process of engagement in school counselling, *Counselling and Psychotherapy Research*, 12, 3, 233-240.
- Prout, H. T. & Brown, D. T. (1999). *Counseling And Psychotherapy With Children And Adolescents-Theory And Practice For School And Clinical Settings*. USA:John Wiley and Sons.
- Ritchie, M. H. & Huss, S. N. (2000). Recruitment and screening of minors for group counseling, *The Journal of Specialists in Group Work*, 25, 146-156.
- Sandoval, J. (2002). *Handbook Of Crisis Counseling Intervention And Prevention In The Schools*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sargin, N. ve Çetinkaya, B. (2010). Akran baskısını azaltmada grupla psikolojik danışmanın etkililiği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 185-192.
- Shechtman, Z. (2004). Group Counseling And Psychotherapy With Children And Adolescents:Current Practice And Research. DeLucia-Waak, J.L., Gerrity, D. A., Kalodner, C. R. Ve Riva, M. T. (Edt.), *Group Counseling and psychotherapy* (s. 430-444). California: Sage Publications.
- Scouller, K. M. & Smith, D. I. (2002) Prevention of youth suicide: How well informed are the potential gatekeepers of adolescents in distress?, *Suicide Life Threatening Behaviour*, 32, 67-79.
- Semerci, B. (2007). *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kitabı*. Ankara:Golden Print.
- Silverman, W. K. & Hinshaw, S. P. (2008). The second special issue on evidence-based psychosocial treatments for children and adolescents: A 10-year update, *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 1, 37, 1-7.
- Siyez, D. M. (2010). *Ergenlerde Problem Davranışlar: Okul Temelli Önleme Çalışmaları İle İlgili Uygulama Örnekleri*. Ankara: PEGEM Yayınları.
- Siyez, D. M. (2005). Ergenlik döneminde intiharın önlenmesi: Bir gözden geçirme, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2, 92-101.
- Taylor, L., Adelman, H. & Kaser-Boyd, N. (1986). The origin climate questionnaire as a tool for studying psychotherapeutic process, *Journal of Child and Adolescent Psychotherapy*, 3, 10-16.
- Westergaard, J. (2013). Counselling young people: Counsellors' perspectives on 'what works' – An exploratory study, *Counselling and Psychotherapy Research*, 13, 2, 98-105.
- Worden, M. (2013). *Aile Terapisi: Temelleri* (Çev. Edit.: Akbaş, T.). Adana: Nobel Kitabevi.
- Yalom, I., (2008). *Ergen Terapisi* (Çev.: Şallı, Y. Ö.). İstanbul:Prestij Yayınları.
- Yalom, I., (1995). *Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği* (Çev.: Tangör, A.). İstanbul:Kabalıcı Yayınevi.
- Yavuzer, Y. ve Üre, Ö. (2010). Saldırganlığı önlemeye yönelik psiko-eğitim programının lise öğrencilerindeki saldırganlığı azaltmaya etkisi, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 389-405.

